

Wyrok z dnia 21 kwietnia 2004 r.

II UK 337/03

Skutki prawne wykonywania pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze określone są w ustawie z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.) i utrzymanym jej przepisami w mocy rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego dla pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.).

Przewodniczący SSN Jerzy Kuźniar (sprawozdawca), Sędziowie SN: Roman Kuczyński, Jadwiga Skibińska-Adamowicz.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 21 kwietnia 2004 r. sprawy z wniosku Jana W. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w R. o emeryturę, na skutek kasacji wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie z dnia 29 maja 2003 r. [...]

u c h y l i ł zaskarżony wyrok i sprawę przekazał Sądowi Apelacyjnemu w Rzeszowie do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

U z a s a d n i e n i e

Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w R. decyzją z dnia 15 lipca 2002 r. odmówił wnioskodawcy Janowi W. prawa do emerytury, stwierdzając, iż nie spełnił on warunków do uzyskania dochodzonego świadczenia, bowiem nie osiągnął wieku emerytalnego tj. 65 lat, a ponadto nie udowodnił 15 lat zatrudnienia w warunkach szczególnych.

W odwołaniu od powyższej decyzji wnioskodawca wnosił o jej zmianę i przyznanie emerytury z uwzględnieniem pracy w warunkach szczególnych w okresie od 1 sierpnia 1960 r. do 31 sierpnia 1980 r.

Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Rzeszowie po rozpoznaniu odwołania ustalił, iż wnioskodawca urodzony w dniu 20 czerwca 1942 r. był zatrudniony w okresie od 1 sierpnia 1960 r. do 31 sierpnia 1980 r. w Przedsiębiorstwie Geologicznym w K. w pełnym wymiarze czasu pracy, wykazał więc okres składkowy w wymiarze 39 lat, 9 miesięcy, 13 dni i okres nieskładkowy w wymiarze 6 miesięcy i 24 dni.

Sąd Okręgowy stwierdził jednak, iż wnioskodawca nie spełnił warunków zawartych w art. 32 ust. 1-4 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 162, poz. 1118 ze zm.), bowiem zarządzenie Ministra Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych nr 9 z dnia 1 sierpnia 1993 r. w sprawie wykazu stanowisk w zakładach pracy nadzorowanych przez Ministra Budownictwa i Materiałów Budowlanych, na których są wykonywane prace w szczególnych warunkach, uprawniające do wcześniejszego przejścia na emeryturę oraz do wzrostu emerytury lub renty (Dziennik Urzędowy Ministra Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych z dnia 6 grudnia 1983 r. Nr 3, poz. 6) dla prac wiertniczych, geofizycznych, hydrogeologicznych i geodezyjnych przy poszukiwaniu surowców i wody - do pracy w warunkach szczególnych zalicza stanowisko wiertacza (pkt 21) oraz płuczkowego (pkt 18), natomiast wnioskodawca był zatrudniony jako pomocnik wiertacza od stopnia III do I. Na stanowisku płuczkowego pracował tylko w okresie od 1 października 1974 r. do 31 grudnia 1977 r., tym samym nie wykazał więc okresu zatrudnienia w warunkach szczególnych w wymiarze co najmniej 15 lat (wyrok z dnia 5 grudnia 2002 r.).

Powołane wyżej ustalenia podzielił w całości Sąd Apelacyjny w Rzeszowie i wyrokiem z dnia 29 maja 2003 r. [...] oddalił apelację wnioskodawcy.

Powyższy wyrok zaskarżył kasacją wnioskodawca i zarzucając naruszenie prawa materialnego - § 4 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w związku z art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, niewłaściwe zastosowanie zarządzenia nr 9 z dnia 1 sierpnia 1983 r. Ministra Budownictwa oraz „istotne naruszenie prawa procesowego: art. 231, 232, 233 §1 w związku z art. 328 § 2 k.p.c.”, wniósł o jego zmianę i przyznanie mu dochodzonego świadczenia lub jego uchylenie i przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji (po uchyleniu również jego wyroku) do ponownego rozpoznania.

W uzasadnieniu kasacji wskazano nadto, że Sąd oparł się na przepisach zarządzenia Ministra Budownictwa z dnia 1 sierpnia 1983 r., nie poddając jego przepi-

sów ocenie na tle art. 93 ust. 2 Konstytucji RP, gdy tymczasem przepis ten wskazuje, że „zarządzenie nie może stanowić podstawy rozstrzygnięcia wobec obywateli, osób prawnych oraz innych podmiotów”. Nasuwa się więc zagadnienie czy zarządzenie to „może stanowić samodzielną materialnoprawną podstawę wydania wyroku”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Istotą sporu w przedmiotowej sprawie było ustalenie uprawnień wnioskodawcy do wcześniejszej emerytury w oparciu o przepis art. 32 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS (obecnie opublikowanej jako tekst jednolity w Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353). Przepis ten stanowi, iż ubezpieczonym urodzonym przed 1 stycznia 1949 r. będącym pracownikami zatrudnionymi w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze przysługuje emerytura w wieku niższym niż określony w art. 27 pkt 1 wskazanej ustawy. Wiek emerytalny, rodzaje prac lub stanowisk oraz warunki, na podstawie których osobom zatrudnionym w warunkach szczególnych przysługuje prawo do emerytury, ustala się na podstawie przepisów dotychczasowych. Kwestie powyższe reguluje zaś rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.), które w § 1 pkt 2 stanowi, iż właściwi ministrowie, kierownicy urzędów centralnych oraz centralne związki spółdzielcze w porozumieniu z Ministrem Pracy, Płac i Spraw Socjalnych ustalają w podległych i nadzorowanych zakładach pracy stanowiska pracy, na których są wykonywane prace w szczególnych warunkach, wymienione w wykazach A i B. Zatem jedynie zatrudnienie w wymiarze co najmniej 15 lat na stanowiskach ściśle ustalonych przez wymienione wyżej organy przy równoczesnym osiągnięciu wieku emerytalnego - 60 lat dla mężczyzn - uzasadniają przyznanie prawa do emerytury określonej w art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Bezsporne jest, iż wnioskodawca był zatrudniony w Przedsiębiorstwie Geologicznym w K. w okresach ustalonych przez Sąd w pełnym wymiarze czasu pracy. Pracował na stanowisku pomocnika wiertacza. W zakresie prac wiertniczych, geofizycznych, hydrogeologicznych i geodezyjnych przy poszukiwaniu surowców i wody - jako stanowiska pracy w warunkach szczególnych zostały ustalone stanowiska wiertacza i płuczko-wego. Wnioskodawca natomiast nie był zatrudniony jako wiertacz, nie wykazał także okresu zatrudnienia w warunkach szczególnych w wymiarze co najmniej 15 lat pra-

cując na stanowisku płuczkowego. Te ustalenia Sądu trzeba odnieść do zarzutu kasacji, iż obsługa wiertni składała się z wiertacza, pierwszego pomocnika wiertacza, drugiego pomocnika wiertacza oraz płuczkowego, przy czym wszyscy oni byli wiertaczami.

W rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 10 grudnia 2002 r. w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności dla potrzeb rynku pracy oraz zakresu jej stosowania. (Dz.U. Nr 222, poz. 868) określono klasyfikację zawodów i specjalności dla potrzeb rynku pracy, która służy ujednoliceniu nazewnictwa zawodów i specjalności występujących na rynku pracy oraz racjonalnemu planowaniu obsługi rynku pracy i określaniu jego struktury zawodowej, przy czym jest ona stosowana w szczególności w zakresie: 1) pośrednictwa pracy i poradnictwa zawodowego; 2) szkolenia osób poszukujących pracy oraz dokształcania pracowników; 3) gromadzenia danych do określania polityki zatrudnienia, kształcenia i szkolenia zawodowego; 4) prowadzenia badań, analiz, prognoz i innych opracowań dotyczących rynku pracy.

Pod pozycją 8113 Załącznika - Klasyfikacje zawodów i specjalności - ujęto operatorów urządzeń wiertniczych i wydobywczych ropy, gazu i innych surowców, wymieniając w poz. 811303 wiertacza odwiertów eksploatacyjnych i geofizycznych oraz pozostałych operatorów urządzeń wiertniczych i wydobywczych ropy, gazu i innych surowców - 811390. Wykaz ten nie obejmuje stanowisk pomocników wiertacza, z czego kasacja wyprowadza wniosek, że stanowiska takiego nie było, zaś praca wykonywana przez wnioskodawcę była w istocie pracą wiertacza. Niezależnie od tego, czy wniosek ten jest uprawniony, należy jednak przypomnieć, że w sprawie nie tyle istotne jest zajmowane, a właściwie nazywane w określony sposób stanowisko, ale wykonywanie określonej pracy - tu wiertacza lub płuczkowego. Oceniając sprawę Sąd poprzestał na przedłożonym przez wnioskodawcę świadectwie pracy nie podejmując, mimo zarzutów, próby ustalenia jakie faktycznie prace wykonywał, skoro niewątpliwie były one wykonywane stale, nieprzerwanie i w pełnym wymiarze czasu pracy.

W tych warunkach uzasadniony jest zarzut kasacji, iż w sprawie doszło do naruszenia wskazanych w niej przepisów postępowania, zwłaszcza art. 233 § 1 k.p.c. Zgodnie z tym przepisem sąd ocenia wiarygodność i moc dowodów według własnego przekonania, na podstawie wszechstronnego rozważenia zebranego materiału. Granice swobodnej oceny dowodów wyznaczają w szczególności: obowiązek wyprowadzenia przez sąd z zebranego materiału dowodowego wniosków logicznie

prawidłowych (zgodnych z zasadami logicznego rozumowania), ramy proceduralne (ocena dowodów musi respektować pewne warunki określone przez prawo procesowe, w szczególności art. 227 - 234 k.p.c.), wreszcie poziom świadomości prawnej sędziego oraz dominujące poglądy na sądowe stosowanie prawa. Swobodna ocena dowodów dokonywana jest przez pryzmat własnych przekonań sądu, jego wiedzy i posiadanego zasobu doświadczeń życiowych, ale powinna także uwzględniać wymagania prawa procesowego oraz reguły logicznego myślenia, według których sąd w sposób bezstronny, racjonalny i wszechstronny rozważa materiał dowodowy jako całość, dokonuje wyboru określonych środków dowodowych i - ważąc ich moc oraz wiarygodność - odnosi je do pozostałego materiału dowodowego (por. wyrok SN z 10 czerwca 1999 r., II UKN 685/98, OSNAPiUS 2000 nr 17, poz. 655). W sytuacji gdy przedstawione świadectwa pracy były przez wnioskodawcę kwestionowane, i w istocie - w związku z powyższymi wywodami - mogły budzić wątpliwości, rzeczą Sądu było odpowiednie uzupełnienie zgromadzonych w sprawie dowodów i ustalenie jakie prace rzeczywiście wykonywał wnioskodawca, ta bowiem okoliczność, nie zaś nazwa zajmowanego stanowiska, przesądza o ewentualnym istnieniu przesłanek dla przyznania dochodzonego świadczenia.

Rozważyć też należy w związku z odmiennymi twierdzeniami kasacji, że podstawą wyroku był art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z FUS oraz § 4 ust. 1 rozporządzenia RM z dnia 7 lutego 1983 r., które to rozporządzenie pozostało w porządku prawnym na podstawie i w zakresie wskazanym w ustawie, ono zaś upoważniło Ministra Budownictwa do określenia stanowisk pracy, na których są wykonywane prace w szczególnych warunkach. Niewątpliwe jest, że art. 241 ust. 6 Konstytucji stanowi, że w okresie 2 lat od dnia wejścia w życie Konstytucji, Rada Ministrów miała ustalić, które z uchwał Rady Ministrów oraz zarządzeń ministrów lub innych organów administracji rządowej, podjęte lub wydane przed wejściem w życie Konstytucji wymagają stosownie do jej art. 87 ust. 1 i art. 92 zastąpienia ich przez rozporządzenia i zobowiązana została do przedstawienia projektu Sejmowi. Bezsporną okolicznością jest, że w terminie do 17 października 1999 r. stosownie do powołanego przepisu Rada Ministrów nie ustaliła, które zarządzenia ministrów wymagają zastąpienia przez rozporządzenia. Ani Konstytucja, ani inny przepis prawny nie określiły, aby wydane zarządzenia straciły moc prawną po upływie 2 lat od wejścia w życie Konstytucji (por. wyrok NSA z dnia 20 lipca 2000 r., I SA 415/00, LEX nr 53943). W wyroku tym nadto uznano, że stosownie do art. 93 ust. 2 Konstytucji między innymi zarządzenia nie

mogą stanowić podstawy decyzji wobec obywateli, osób prawnych oraz innych podmiotów, gdyż źródłami powszechnie obowiązującego prawa są: Konstytucja, ustawy, ratyfikowane umowy międzynarodowe oraz rozporządzenia (art. 87 ust. 1 Konstytucji). Podzielając to stanowisko trzeba jednak - precyzując je - stwierdzić, iż określone w art. 93 ust. 2 Konstytucji akty prawne, nie będące obecnie źródłem prawa, nie mogą być samodzielną podstawą prawną indywidualnych decyzji, nie dotyczy to jednak sytuacji, gdy tego typu akt prawny, mający swoje umocowanie w ustawie i rozporządzeniu Rady Ministrów, a nadto nieodnoszący się do praw podmiotowych obywateli, jest w istocie jedynie wykazem prac wykonywanych w szczególnych warunkach. Określone skutki prawne wykonywania takich prac nie są wskazywane przez to zarządzenie, stanowi bowiem o nich ustawa i utrzymane jej przepisami w mocy rozporządzenie Rady Ministrów.

Z tych wszystkich względów orzeczono jak w sentencji po myśli art. 393¹³ § 1 k.p.c.

=====